

ZPRAVODAJ

Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel

5/2002 ročník 12

Vzpomínka českého emigranta

Můj praděd Václav Toman, jako věrný vlastenec, nikdy neměl rád rozpinavost habsburských panovníků, vídnoucích naší porobené vlasti. Snad i proto opustil v roce 1870 s celou rodinou obec Dolní Beřkovic nad Labem a odjel na Volyn, do obce Kupičov, spadající pod město Vladimir Volynský, kde začal na zakoupeném kousku půdy hospodářit a kde si také otevřel hostinec, v němž se brzy scházeli všichni čeští osidlení. Ale to jeho podnikavému duchu ještě nestačilo. Tak dlouho přemlouval své krajany, až se mu podařilo sestavit z nich kapelu, která veselé při různých příležitostech vyhrávala naše české písníčky nejnom tamním Čechům, ale i místním Ukrajinčím.

Růživá se, že jablko daleko od stromu nepadá. Nikdy tedy divu, že i můj otec žil hubou. Vždyť i tehdy, když jej odvedli k carské armádě, skončil ve vojenské kapele. A po návratu z vojny samozřejmě stanul v řadách naší místní české kapely K. hubě logicky vedl od samého mládí i hne. Už jako kluk jsem dostal malou foukací harmoničku a brzo jsem na ni dokázal zahrát desítky českých písníček. Samozřejmě někdy jsem si také zaroštil, jako každý kluk, ale když se rozezvěla naše místní česká dechovka, nechal jsem všecko a už jsem tam byl.

Ta kapela přinášela jedinou zábavu. Nebyla tehdy kina, rádio, a tak se ve volných chvílích hrálo a zpívalo. Vždyť všichni jsme znali spousty českých písní. Už jako školák jsem hrál na tahací harmoniku a často mě sousedé pozvali jen tak do chalupy, abych jim v podvečer zahrál k tanci. Já hrál, oni tancovali a mně za to do kapsy vždy spadl nějaký ten polský grz. Víbec jsem si tehdy neuvědomoval, že vlastně tím pomáhám udržovat tam v té cizí zemi naše české vlastenecké tradice a zvyky, aby v tom ziskem živlu nezaknily. To jsem si uvědomil až mnohem později, když už jsem hrál na klarinet a zpíval ve sboru a když jsem se poprvé pokusil složit několik tanečních skladeb, v nichž jsem uplatnil podle svých vzpomínek řadu drobných melodií českých písní, které mne provázely v mém mládí. Po těchto prvotních jsem později složil celou řadu tanečních skladeb, z nichž některé jsem vydal tiskem, samozřejmě s vlastními českými texty. Valčík „Vzpomínka z mládí“ a má polka „Nezapomeň!“ se hrály na slavnosti akademiků při sjezdu našich krajanů ze zahraničí i v Praze.

Před druhou světovou válkou jsem studoval v hudební škole v Lublinu varhanní hudbu a přitom již tehdy hrál v městském symfonickém orchestru i při různých tanečních zábavách na klarinet, ale také, ještě student, jsem učil na klarinet hrát ve škole. Když Němci okupovali Volyn, měl jsem již doma starší klavír a u něho se též denně scházeli mí přátelé a kamarádi, aby si za doprovodu klavíru zazpívali naše české písníčky. Oblíbeny byly písně „Čechy krásné, Čechy mé“, „Chaloupky pod horami“, „Na naše písníčka česká“, „Břiza zelená“, „Nikdy se nevrátí, pohádka o mládí“, „Cikánka“, „Škoda lásky“, ale hrával jsem i modernější písně, které jsem někde zachytil.

Když v roce 1944 pronikla na Volyn Sovětská armáda, přihlídl jsem se jako dobrovolník do československé jednotky generála Svobody, abych i já přispěl k osvobození vlasti svých předků od nacistické nadvlády. A s touto jednotkou jsem došel až do osvobozeného Československa. Na Volyn jsem se vrátil jen nakrátko, abych se dověděl, že po mém odchodu do armády si můj klavír odvezl jeden sovětský náčelník a že náš dům při bombardování shořel se všemi mými knihami, notami a veškerým skromným majetkem. A tak jsem se vrátil zpět do Krom. Ale dlouho jsem si to nepobyl. Co je a co dokáže komunismus jsem z vlastní zkušenosti věděl a tak jsem komunistům nikterak nefandil. Což bylo kamenem úrazu. Brzo jsem jim začal být jako legií nepřehodný a hrozilo, že skončím za mřížemi, jako mnoho mých kamarádů, na které to padlo jen proto, že nechtěli s komunisty hrát na stejnou notu. A tak jsem raději, jak se český Hk, vzal roba a odešel do exilu.

Dostal jsem se až do New Yorku a ani tam jsem nepestal svým tamním krajanům hubou a zpěvem připomínat, že kdysi v dále již také žil své vlasti se všemi svými krásami a písněmi, která opět úpi v porobě. Zpíval jsem v českém sboru Astoria, ale také v polském pěveckém sdružení Harmonia. Pro své krajany jsem vydával tiskem českou literaturu i písně a všemi dostupnými způsoby upozorňoval americké politiky na nesvobodu své vlasti, okupované Sověty.

Nyní jsem opět doma ve své vlasti, tentokrát už natrvalo. A i nyní si rád vzpomínám naše krásné české písně a pokud zájem v televizní povta české hudby, s radostí si jí poslechnu. A děkuji přítom Bohu za každý den, který mi dopřává prožít zde doma, ve své pravé vlasti.

Josef V. Toman-Tomaněk
Exilový navrátilček

Úloha ČSKOS na Ukrajině při návratu černobylských krajanů do historické vlasti

(pokračování článku doc. Borise Iljuka, CSc.)

„Schindlerův seznam“ aneb příprava k návratu...

Initiativní skupina a poté i Republiková rada ČSKOS J. A. Komenského na Ukrajině spolupracovala s československou stranou v otázkách možnosti návratu. Byli jsme ve stálém kontaktu s Generálním konzulátem ČSFR v Kyjevě, vyslyšenáctvím ČSFR v Moskvě, Československým ústavem zahraničním, se zmocněnci federální a české vlády v otázkách předsídlení krajanů PhDr. Tomášem Haišmanem a Ing. Janem Příkrylem, CSc.

Ovrovním inspirovaním podnětem pro činnost našeho krajanšského spolku byla akce návratu do vlasti našich starších pobratimů - Čechů z Volyně. Jakmile se objevily ve sdělovacích prostředcích informace o tom, že krajané od Černobylu žádají o reemigraci, začalo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel (SČVP) v nově vzniklé ČSFR usilovat o náš návrat a navázalo s námi užke kontakty a spolupráci.

Ále vezmu to všechno v pořadí, jak události

probíhaly. Již zmíněný „Manifest 18“ z prosince 1989 a výzva 166 rodin černobylských krajanů z února 1990 vyjadřovaly svobodné přání každého podepsaného krajana o reemigraci. Nikdy nešlo o žádnou agitáční kampaň. Předpokládám jsme a měli jsme k tomu jako vzor organizaci návratu volynských Čechů, že i naše reemigrace by měla být koncipována jako organizace předsídlení na základě individuálního projevu jednotlivci.

Nejdřív bylo nutné vypracovat seznam všech krajanů od Černobylu, kteří tou svéj přání o návrat do staré vlasti vyjádřili. Tato namáhavá práce byla svěřena členu Republikové rady ČSKOS, řediteli střední školy v Malé Zubovčtině Jaroslavu Ormstovi. Nebylo to žádná úřednická formalita, ale byly to stovky a stovky individuálních rozhovorů s každým, kdo se rozhodl pro to, aby jeho jméno bylo zapsáno do rozhodnutí, jak bych ho dnes pojmenoval „Schindlerova seznam“. Tato listina (klobouk dolů před jejím sestavením) byla důležitým základem pro pozitivní řešení problému návratu Černobylských krajanů do vlasti.

Plynul čas. Byl podzim roku 1990, z ozdravných pobytů v ČSFR se vrátili našedné děti, do českých vesnic v zamořeně černobylské zóně intenzivněji přicházela humanitární pomoc z ČSFR „čistě“ tj. neradioaktivní potraviny, léky apod. Hlavním organizátorem této pomoci bylo Centrum humanitární pomoci krajanům na Ukrajině vedené Jifm Svobodou. Čistými hosty Malé Zubovčtiny, Malinovyky a jiných vesnic byli československí novináři, natáčející se zde dokumentární filmy a televizní pořady... Okladně řešení problematiky návratu do staré vlasti ale ne nepřicházela od vládních orgánů ČSFR žádná odpověď.

Někdo v Malé Zubovčtině začal šifit nesmysly o tom, že snad Iljuk potřebuje ukončit disertaci (v to dobu jsem byl dávno po obhajobě disertační práce), a proto oddaluje předsídlení. Nevim, co bylo mým podobného chování tohomo, „šifit“ ale každopádně jsem mu věděl za nápodobu témat pro mou budoucí vědeckou činnost v Čechách po reemigraci.

Republiková rada ČSKOS stále urovala řešení problému reemigrace černobylských krajanů. Členové Rady (Boris Iljuk, Viktor Javřek) na začátku léta 1990 na toto téma jednali s vyslyšenáctvím ČSFR v Moskvě Rudolfem Slánským. V průběhu služební cesty do ČSFR, která se týkala ozdravného pobytu dětí našich krajanů, jsem navštívil i Československý ústav zahraniční (ČSÚZ), kde jsme se dohodli o konkrétních krocích spolupráce, která zahrnovala i podporu krajanšské iniciativy o návratu do historické vlasti. ČSÚZ reagoval tak, že počátkem srpna 1990 požádal premiéra M. Čalfu a Ministerstvo zahraničních věcí ČSFR o řízení výškové komise pro řešení otázek spojených s vystěhování Čechů z krajů do ČSFR.

Byla nám zaslána i reakce československé vlády na pomalý průběh legislativních rozhodnutí týkajících se reemigrace černobylských krajanů.

Velice hodnotím také činnost SČVP, která se

vztahovala k řešení problému návratu krajanů od Černobylu do staré vlasti. 6/

Dne 29. srpna 1990 předseda ŠCVP prof. Miroslav Šatava, CSc., a tajemník Sdružení Ing. Jiří Hofman se obrátili na místopředsedu vlády ČSFR RNDr. Josefa Mikloška, DrSc. se žádostí o komplexní a urychlené dořešení reemigrace Čechů, žijících v prostoru zamořeném jaderným zářením. Ve své odpovědi pan místopředseda J. Mikloško vysoce ocenil aktivitu ŠCVP v otázce přesídlení krajanů od Černobylu a přijal nabídku pomoci při jeho přípravě a praktické realizaci. 7/

Počet toho, že „všichni mají zpět domov“ dveře otevřeno“ (ujistění prezidenta V. Havla na Moskevském setkání s představiteli přípravného výboru ČSKOS J. A. Komenského) se zveštl, když Republikou rada ČSKOS dostala do rukou, už nezapomínám jakým způsobem, Návrh usnesení vlády České a Slovenské republiky č. III. 70/90-1 ze dne 29. 8. 1990 psaný ve slohovitosti. Spolu s manželkou jsme dali dohromady ukrajinský překlad tohoto dokumentu pro pracovní účely. Zatím to byl jenom návrh. Pro nás optimisticky zněl závěr jeho zdůvodňující části, kde se říkalo, že pomocí ČSFR v přesídlení československých krajanů z černobylské zóny do ČSFR bude konkrétní humanitární odpovědi na výzvu Rady ministrů Ukrajinské SSR k vládám, světové veřejnosti a mezinárodním organizacím o poskytnutí pomoci v likvidaci následků černobylské katastrofy.

Na přijetí skutečného usnesení se muselo ještě čekat, ale už ne dlouho

Leštění klik", nebo-li průlom v otázkách návratu

„Leštěním klik“ pojmenoval pan Ing. Jiří Hofman oficiální návštěvu delegace československé kulturně-osvětové společnosti J. A. Komenského na Ukrajině (doc. Boris Iljuk, CSc., Viktor Javůrek, Jaroslav Ormát aj.), která přiletěla do Prahy na pozvání vlády ČSFR. Její návštěva se uskutečnila 23.-25. října 1990. Účelem návštěvy bylo urychlit rozhodnutí československé vlády o reemigraci československých krajanů.

Na letišti v Praze-Ruzyni nás přátelsky uvítal PhDr. Tomáš Hášman, zmocněnec federální vlády pro přesídlení krajanů, který nás doprovodil k našemu sídlu, vládní věze v Slavkově ulici. Všechno naznačovalo, že naši návštěvu bere československá strana jako velice důležitou.

Program naší návštěvy byl dost nabitý. První naše cesta směřovala do Českohrobového ústavu zahraničnického, který jako jeden z prvních začal spolupracovat s ČSKOS J. A. Komenského na Ukrajině. Vedení ústavu nás ujistilo, že naši návštěvu bere československá strana jako velice důležitou.

Deje jsme se poprvé setkali s panem Ing. Jiřím Hofmanem, který si v naší situaci československých krajanů k srdci a proto se stále angažoval ve všech aktivitách ŠCVP směřovaných na pomoc našemu návratu do historické vlasti.

Velice přátelské bylo setkání naší delegace s místopředsedou federální vlády RNDr. Josefem Mikloškem. Toto setkání představovalo neformální komunikaci při obědě, který byl uspořádán na úradě vlády přímo v pracovně pana místopředsedy. Pan J. Mikloško pozorně vyslechl náš názor na problematiku návratu československých krajanů. O jeho reakci na tuto problematiku svědčí vlastnoručené ve slovenštině psané věnování v dárku pro každého členu delegace - v knize „Země má“ bohatě ilustrované barevnými fotografiemi... S nádeje na skore strefnutie, Praha, 24. 10. 1990“.

Náš delegace byla také přijata ve federálním parlamentu a parlamentu ČR, federálním

ministerstvu zahraničních věcí, kanceláři prezidenta ČSFR. Nebylo zapotřebí dlouho přesvědčovat při těchto setkáních o nezbytnosti pomoci československým krajanům. Stačilo ukázat fotografie ze sovětského tisku o působení černobylské havárie na okolní prostředí. Osmnáhletá mutanti mluvila sama za sebe.

Pro celý život nám zůstane v paměti příjem na Výboru dobré vůle Olgy Havlové, který v tuto dobu měl sídlu přímo v domě Havlových (dnes je znám jako „taňcičkův dům“). Domáci prostředí inspirovalo k otevřenému rozhovoru s paní Olgou. Nejdříve paní Olgu, jak jsme pochopili, trápila situace dětí a také mladých lidí z černobylské zóny, kteří mohou být povoláni do sovětské armády.

Měl jsem štěstí se ještě jednou setkat s paní Olgou. To bylo někdy na jaře roku 1991, kdy jsem předal paní Olze osvědčení o jejím jmenování čestným členem ČSKOS J. A. Komenského na Ukrajině. Byl jsem překvapen tím, že paní Olga si pamatovala na veškeré podrobnosti spojené s návratem krajanů a zeptala se mě: „Jak je to s tou vojnou u kluků z Malé Zubovštiny a Malinovy? 2“

V době pobytu naší delegace v Praze se naši československá přiznivci postarali o intenzivní vysvětlovací kampaň o černobylské problematice ve sdělovacích prostředcích. V týdeníku Respekt vyšel například rozsáhlý článek PhDr. Heleny Dluhošové „Krajané v nebezpečí“. Článek končil výzvou: *Je potřeba se konečně rozhodnout, zda svým krajanům umožníme návrat do vlasti. Téměř dva tisíce lidí na toto rozhodnutí čeká s nadějí - ale i se vzrůstajícími obavami. Ani pro ně nebylo lehké se rozhodnout, nemají svůj jasnou volbu. Chťají jen domů. Aby mohli zůstat Čechy. 8/*

Vláda ČSFR konečně rozhodla. Dne 20. prosince 1990 bylo přijato usnesení vlády, kterým byl dán souhlas k návratu osob českého a slovenského původu na území jejich předků. To byla dobrá zpráva. Zbývalo ještě, aby návrh právní moci, a to znamenalo, že usnesení federální vlády muselo být schváleno ve vládách obou republik - české a slovenské.

Tak se objevily další průtahy s legislativou. Nebyť tzv. „předběžných dispozic“ předloženích předsedou vlády ČR Petrem Pithartem, akce návratu krajanů by se sotva rozběhla.

Na konci ledna 1991 předala vláda ČSFR sovětskému velvyslanci Borisu Pankinovi nótu o svém rozhodnutí zahájit přesídlení sovětských občanů českého a slovenského původu.

Nad reakce sovětské strany, jak informoval československý tisk, se však vznesly otázky. Předběžná jednání ukázala, že pro SSSR jde o záležitost natolik důležitou, že podepsání speciální mezivládní dohody nebude očekávat. 9/

Září 5. prosince 1990 Ing. Jiří Hofman mi zaslal zprávu faxem, ve které nám rád navázal kontakty s příslušnými sovětskými orgány, které budou rozhodovat o našem přesídlení. Náš stálý poradce a přítel jako by uvažoval výzvě s námi.

Už v září 1990 jsem připravil výzvu k Verchovní Radě Ukrajinské SSR a Radě ministrů Ukrajinské SSR, která dne 14. 9. 1990 byla schválena shromážděním českého obyvatelstva Malé Zubovštiny a Korosteň a zasláná těmto republikovými orgánům. Uvádím úplné znění této výzvy v překladu z ukrajinštiny:

My, obyvatelé vesnice Malá Zubovština a města Korosteň a Zitomirské oblasti, občané české národnosti a členové našich rodin, se obracíme na vás s touto výzvou: Více než 120 let uplynulo od té doby, kdy naši předkové se zde usídlili na Polskí území najít lepší díl.

Již více než 4 roky jsou naši lidé pokusné osoby antihumánního experimentu: žijí v zóně radioaktivního znečištění v důsledku katastrofy na Černobylské AE. Existence našeho emičného

společnosti, naší kultury a především zdraví současné a příští generace jsou ohroženy nebezpečím. V našem kraji se zveštuje počet nemocí u obyvatelstva, zvláště u dětí, se staly častější případy smrtinosti v důsledku onkologických chorob. Nemáme možnost konzumovat ekologicky nezdravé potraviny, neboť je za ty přidávky za kompenzace, které bereme za bydlení v zamořené zóně, nemáme kde nakupovat. Z důvodu absence možnosti kompaktního přesídlení ekologicky nezdravou zónu na území Krajině SSR se začal rozpad našeho etnika. Spousta rodin opusťla vesnici a rozpřítla se po celém Sovětském svazu.

Když se mezinárodní právní akt, vyžadující se lidských práv, jsme se obrátili na prezidenta ČSFR Václava Havla s prosbou o návrat do své historické vlasti. Naše výzva našla podporu v České a Slovenské federativní republice, kde pomocí československé diaspoře je chápána jako konkrétní humanitární odpověď na výzvu suverénní a mezinárodním organizacím o poskytnutí pomoci v likvidaci následků černobylské katastrofy. Žádáme Verchovní Radu a Vládu Ukrajiny, aby vyhověla našemu právu o návrat do vlasti našich předků a podepsala s nejchcejší speciální dohodu s vládou ČSFR o přesídlení občanů české a slovenské národnosti a členů jejich rodin ze zóny ohrožené negativními následky černobylské nehody. Podle nás by tato dohoda měla zahrnovat řešení aktuálního problému, jako jsou kompenzace za ponechání nemovitosti, sociální zabezpečení důchodců, zproštění vojenských povinností občanů české národnosti, kteří požádají o návrat na území historické vlasti.

Bohužel na tuto výzvu jsme neobdrželi žádnou odpověď. I v době perestrojky a glasnosti ne vždy hlas lidí byl vyslyšen.

(Pokračování příště)

Jak jsme hlídali obec

Jak se dojmeme v kronice - Kupičov, jak nám o něm vyprávěl (str. 91-94), nastalo po odchodu německé vojenské jednotky z obce v listopadu 1943 ve své bezvládní. Střediskovou, ale i státní strategicky výhodné položenou vesnici se snažili hned po odchodu Němců obsadit, by násilím, nacionalisticky orientovaní tamních obyvatel, takže se začal budovat valná většina tamojších obyvatel, Kolem obran-ný systém a organizovat dozbrojona. Kolem Kupičova s jeho přehledným obdélníkovým půdorysem byly vykopány bunkry, vzádné od sebe asi 400 m, které byly na vhodných místech spojeny zápony. U vjezdu do obce se vybudovaly bunkry dokonce velice důkladné. Do každého z nich se vcházelo ve směru od vsi a do polly byl směr. V bunkrech se pak střídali strážníci, a to vždy 4 muži na jeden bunkr, dva z nich drželi stříla a jednou za noc se střídali.

Směna, která začínala odpočínkem, byla přijímána u občanů bydlicích v bezprostřední blízkosti stanoviště. V bunkrech při vjezdu do vesnice stály hlídky i ve dne. Velitelem obce a zároveň obrany byli Bohuslav Ledvína a Alexandr Ducháček. Pro dolní položnou obec, kde jsme byli, prováděl rozhled hlídek, jejich kontrolu a další úkony spojené s obranou právě B. Ledvína. Brzy byla obec dokola obklopena ostrými drátem, takže se již nstala skutečná pevnost.

Nebylo mi ještě ani 15 let, když jsem byl poprvé jmenován na noční hlídku. Její stanoviště bylo za zahradou p. Josefa Kalivody (u pivovaru), kde byl vybudován střed z bunkru. Na hlídce jsme byli jako obvykle čtyři. Do plánujeme hlídka pravděpodobně s p. Kožímem ze tříti ulice. Kdo byl další dva si nepamatuji. Byla tma, listopadová noc a občas slyšet přemluvy. Byl jsem v noci venku poprvé a zřejmě jsem se bal. Pořád jsem upozořoval na nějaké zvuky, které však můj společník nesyšel. V průběhu služby jsme byli jednou kontrolováni. Přišla vojensky organizovaná služba polské posádky, která v Kupičově působilá jako posila pro české obyvatele. Přelo, a tak nesli pušky hlavními doly. Strážní měli

